

ČAPAC.SI ali o burekalizmu in njegovih ugrizih.

Analiza izbranih podob
priseljencev in njihovih
potomcev v slovenskih
medijih in popularni kulturi¹

Kaj grize, koga grize ali uvodni grižljaji

V samovšečni knjigi *Burek.si?! Koncepti / recepti* sem med drugim govoril – seveda z neprecenljivo pomočjo Edwarda Saida – tudi o »burekalizmu« (Mlekuž, 2008). Burekalizem? Burekalizem je, s Saidovimi (1996: 13) besedami, »način mišljenja, ki temelji na ontološki in epistemološki distinkciji med« z burekom opredeljenim in z neburekom opredeljenim prebivalstvom ter prostorom. In nadalje, burekalizem je, ponovno s Saidovimi (1996: 14) besedami, »slog« z neburekom opredeljenega prebivalstva »pri gospodovanju nad« z burekom opredeljenim prebivalstvom, »restrukturiranju in izvajanju oblasti nad njim.«² Da ne bi izgubili misli v teh dolgih povedih in definicijah, bomo delitev burek : neburek prebivalstvo prevedli in skrčili v pomensko ne čisto povsem ekvivalentni kategoriji, prilagojeni potrebam pričujočega besedila: »priseljenci« in »Slovenci«.³

Burekalizem seveda lahko ugrizne v zelo različne stvari.⁴ Še posebej rad ima tiste, ki dišijo po bureku, tiste, ki bolj strogo, resno, učeno rečeno, pripadajo imaginariju, simbolnemu prostoru bureka, torej Balkana, Juge. Tokrat bomo pred lačna usta burekalizma

eksperimentalno postavili skupino prebivalstva, ki se zdi, da ima nekakšen vmesni status, da lebdi nekje vmes, če sploh še vmes, med »priseljenci« in »Slovenci«, med z burekom opredeljenim ter z neburekom opredeljenim prebivalstvom ter prostorom, da ni »ne tu ne tam«, ali kot jo z naslovom opiše eden od časopisnih naslovov: »Sem in nisem« (Leiler, 2006: 14). To vmesno stanje – če sploh vmesno, prej nikogaršnje stanje – »ne tu, ne tam«, mojstrsko skicira nikogaršnji Ahmed Pašić:

Problem identitete. V Sloveniji smo (vedno bili) Bosanci. Ali nekaj podobnega. Ko smo šli v Bosno, smo bili Janezi, Slovenci, Slovenijales, dijaspora, Fructal. Paradosk. Ne na nebu, ne na zemlji [v bosanščini]. (Pašić, 2004)

Seveda pa ta vmesna, nikogaršnja pozicija »ne tu, ne tam« ne obvaruje potomcev priseljencev pred ugrizi burekalizma. Za burekalizem so potomci priseljencev, tako kot njihovi starši, ontološki drugi, priseljenci, neslovenci, balkanci, južnjaki, čefurji, bureki, kot nam govori med drugim tudi burekalizirani Pašić: »V Sloveniji smo bili (vedno) Bosanci.« In kot pribija na siolovem blogu dijak, razkačen od sošolcev, ki so se »za foro« preoblekli »v trenirke in ostalo čefursko opravo«: »Zame je to samo: Ali si čefur ali pa nisi! In ni vmesnih stopenj!« (Laž, 2007)

Predmet analize so torej ugrizi burekalizma v potomce priseljencev – ali kar priseljence na splošno, saj so ti za burekalizem, kot že rečeno, več ali manj ena in ista stvar –, ta dejanja dominance v španoviji kulture in nacionalizma,⁵ ki kažejo na to oziroma želijo pokazati, kdo je gospodar in kdo tujec, hlapec v hiši. A govoriti o ugrizih burekalizma brez natančnega razumevanja burekalizma je kot komentirati partijo šaha brez poznavanja šahovskih pravil. Če hočemo torej razumeti dejanja burekalizma, moramo razumeti sam pojav burekalizma. Zato: kaj je burekalizem? In nato: kaj ta počne in kako to počne s potomci priseljencev (ter priseljenci na splošno)?

Kaj je to, kar grize?

Pojav burekalizma ni povezan s skladnostjo med burekalizmom in burekom – burek je seveda na tem mestu le označevalec za tujce (z Balkana), priseljence oziroma v konkretnem primeru potomce priseljencev –, ampak z notranjo skladnostjo burekalizma in njegovih idej o bureku, navzlic ali ne glede na kakšno koli skladnost ali neskladnost s »pravim« burekom (Said, 1996: 16). Kakšne ideje torej širi burekalizem o potomcih priseljencev? Na spletni strani »cefurji.net« pod naslovom »Razstava o čefurjih« Jalidi piše:

Evo jaz pripravljam eno razstavo o čefurjih [v Slovenskem etnografskem muzeju!], pravzaprav je njeno uradno ime Druga generacija priseljencev v Ljubljani – Čefurji? / Fora razstave je predstaviti najprej odnos Slovencev do t. i. čefurjev, potem predstaviti stereotipe, kako naj bi čefurji bili videti in s čim se ukvarjajo. Nazadnje pa je namen predstaviti dejansko kulturno identiteto druge generacije priseljencev. / Zdaj sem glah v procesu zbiranja predmetov, ki bi jih predstavila na razstavi, pa bi rabila pomoč pri tem. Zamišljeno je, da dobim predmete kot so stare jellow cab čevlje (tiste z gume- no kapico), široke big star hlače, šušlave trenerke, kakšen butterfly nož, pištolo (gume- no valjda), kakšne zlate ketne za okoli vratu (verjetno je težko, da bi našla koga, ki bi posodil pravo zlato ketno, tko da bi morala najti kakšen ponaredek), potem šali, majice za FK Delije, zastave (BIH, Srbije), ki jih kdo uporablja ob kakšnih proslavah, pravoslavni križi za okoli vratu itd ... na razstavi bosta vključena valjda tudi glasba in film: Kakšne določene pesmi (narodne, izvirne), ki jih posluša druga generacija (t. i. čefurji) (Dragana Mirković, Halid Beslić, Ceca, Braca Begić od izvirne), filmi, ki so bili hit (npr. Rane) ... (Jalidi, 2005)

Hajduk podučil jalidi, da gre v njenem projektu »za opis čapca, neke ožje subkulture«.

¹ Prispevek je delni rezultat raziskav v okviru CRP Znanje za varnost in mir 2006–2010, projekt šifra M4-022, in je del raziskovalne perspektive, ki raziskuje vključenost oziroma ne vključenost druge generacije priseljencev v slovensko družbo. Prispevek namreč sloni na tezi, da je poleg številnih institucionalnih in formalnih dejavnikov, ki otežujejo integracijo druge generacije priseljencev v slovensko družbo, treba vzroke za ne vključenost iskati tudi na strani slovenske družbe – odnosa večinskega prebivalstva, ki se v medijih in popularni kulturi ne le odraža, ampak tudi oblikuje.

² Said na uvodnih straneh ne poda ene same opredelitve »orientalizma«, ampak kar tri, kot je podrobno pokazal Aijaz Ahmad (2007), »pobijajoče se definicije«. Poleg zgoraj dveh navedenih, ki jih lahko razumemo kot (1) neko mentaliteto ali celo epistemologijo in (2) kot »slog Zahoda pri gospodovanju nad Orientom« (Said, 1996: 14), torej v foucaultovskem smislu kot sistem reprezentacij, Said orientalizem razume tudi (3) kot interdisciplinarno področje akademske vednosti.

³ Ko zapišem Slovenci, priseljenci in njihovi potomci, mislim tudi na Slovenke, priseljenke in njihove potomke. To seveda velja tudi za druga samostalniška poimenovanja v vseh sklonih in številih ter za glagolske oblike, razen če ni drugače pojasnjeno.

⁴ Burekalizem bomo, kot namiguje ta stavek, razumeli kot diskurz – z besedami Michaela Foucaulta (2001: 55) kot »prakse, ki sistematično formirajo objekte, o katerih govorijo«. Ali kot bolj didaktično podajata Ernesto Laclau in Chantal Mouffe (1987: 108): »Ne zanikamo, da objekti obstojajo zunaj naših misli, pač pa zanikamo, da ti objekti lahko konstituirajo sami sebe izven diskurza.« Stvari torej dobijo pomen in postanejo objekti vednosti le znotraj diskurzov – ti namreč ne odražajo nekega »naravnega« bistva stvari, temveč jih šele *konstruirajo*. Diskurze, ponovno rečeno z Foucaultom (1991: 18), si bomo torej predstavljali »kot nasilje, ki ga prizadevamo stvarim«.

⁵ Slovenski orientalistični diskurz – burekalizem se v marsičem pokriva z nekačnim »kulturnim nacionalizmom«. Zakaj torej raje ne govorimo o bolj generičnem kulturnem nacionalizmu? Prvič zato, ker je pojem kulturni nacionalizem največkrat uporabljen v distinkciji s pojmom politični nacionalizem in se tako nanaša predvsem na proces formiranja narodov. Kulturni ali pogosto sinonimno uporabljeni etnični nacionalizem temelji na krvnem načelu (*jus sanguinis* ali model narod-država, kot ga poznamo pri oblikovanju srednje- in vzhodnoevropskih narodov), politični ali državljanski pa temelji na ozemeljskem načelu (*jus soli* ali model država-narod pri formiranju zahodnoevropskih narodov) (Bielefeld, 1998: 257; Velikonja, 2002: 285). Torej, če v primeru burekalizma že govorimo o nacionalizmu, potem se ta nacionalizem ne nanaša na najbolj splošno rabo nacionalizma – kot procesa formiranja ali rasti narodov, ampak bolj na ostale, ožje pomenene tega termina: občutek ali zavest o pripadnosti narodu, nacionalni jezik in simbolika, družbeno in politično nacionalno gibanje, predvsem pa ideologija (nacionalizma), ki je končna in glavna raba tega termina (glej Smith, 2005: 15–20 in drugje). Prav tako mislim, da je neustrezno burekalizem enačiti s ksenofobijo, ksenofobno govorico, ki je bila med drugim v Sloveniji kritično analizirana v več prispevkih, verjetno najbolj glasno v publikacijah Mirovnega inštituta (recimo Kuzmanić, 1999; Petković, 2000; Pajnik 2002, idr.).

⁶ Brez razlikovanja, vsaj iz perspektive (post)strukturalizma, ni pomena, razlika je namreč esencialna za pomen. Burekalizem, tako kot vsi ostali diskurzi, torej ne počne nič drugega, kot neprestano producira razliko. Navidezno stabilne identitete, ki jih ustoličuje burekalizem, so torej iz perspektive (post)strukturalizma povsem relacijske, opredeljene in konstituirane (zgolj) v odnosu do drugih. Za obstanek neke identitete mora razlika nasproti Drugemu vedno obstajati, in kot bi rekli vulgarni, radikalni konstruktivisti (s katerimi ne delim enakih misli), sploh ni važno, s čim jo zapolnimo.

A prav to burekalizem počne: posplošuje in poenostavlja. Podoben primer posploševanja in poenostavljanja, pa tudi esencionaliziranja ter naturaliziranja identitet, najdemo na sio-lovem blogu z naslovom »Prigode in nadloge Martina Dušaka – kjer so bralci na prvem mestu;« pod naslovom »Vsak fejk čefur bo prej ali slej kaznovan!«:

Zadnje dni se je veliko govorilo o čefurjih na splošno. Veliko pa je bilo tudi govora okoli trenirk. Danes je na naši šoli potekal prav ta dan – dan trenirk. Zato sem se tudi jaz za foro preoblekel. Namen dneva je bil, da bi bili udobno oblečeni in nas zato nihče ne bi gledal postrani. Vendar, ko pomislimo na trenirko, takoj dobimo asociacijo na čefurje. In tako se nas je kakšnih deset razrednih cvetk preobleklo v čefurje. Oblekli smo se v svetleče trenirke, nadeli vsak svojo ketno in seveda zobotrebec. Zakaj pa ne? Bodimo en dan fejk čefurji! Vendar sem bil kmalu za to potezo kaznovan. Imel sem pač nesrečo in sem bil že v prvem dnevu fejkjanja oškodovan za kakih 200 ojev, seveda zaradi čefurske agresivnosti. Ko sem hotel posneti tri osebe med pogovorom, se je eden izmed njih ujezil, prišel do mene in mi ponesreči iz rok izbil digitalca, ki je poletel po tleh. Zato so spodaj objavljeni posnetki poslednji, ki sem jih posnel s tem fotoaparatom, saj je objektiv popolnoma fuč. ODSVETUJEM, DA SE IMATE ZA ČEFURJA, ČE NISTE! (Dušak, 2007)

Kakšne ideje, podobe torej širi burekalizem o potomcih priseljencev? Nedvomno stereotipne podobe, ki vsiljujejo redukcijo zapletenih, kompleksnih in raznovrstnih fenomenov na poenostavljene, trdne in esencionalistične karak-

teristike. Koliko čefurjev v trenirkah, z zlatimi verigami okoli vratu in zobotrebeci v ustih pravzaprav poznate? V primeru burekalizma imamo torej opraviti s stereotipnim izjavljanjem – izjavljanjem, ki poudarja, konstruira, esencionalizira razlikovanje⁶ in ki je silovito mesto posega moči v procese označevanja. Z drugimi besedami, gre za moč označevanja, moč vsiljevanja pomenov, razvrščanja, tipiziranja, za nekakšno simbolno moč, pomensko nasilje.

In nadalje, preko stereotipiziranja – tega verjetno najbolj uporabnega orožja v izvajanju simbolnega nasilja, kot povzema Stuart Hall (2002: 258) avtorje različnih disciplinarnarnih provenienc, se vzdržuje socialni in simbolični red. Ali z drugimi besedami, s stereotipiziranjem se ohranja in utrjujejo oblastna razmerja. Zato je verjeti, da so bili priseljenci in njihovi potomci burekalizirani samo zaradi potreb domišljije, po mojem mnenju nerazsodno, naivno, zgrešeno. Razmerje med Slovenci (neburek) in Balkanci (burek) »je razmerje moči, dominacije, spreminjajoče se stopnje zapletene hegemonije« (Said, 1996: 17), o čemer govori komentar Borisa Ježa z naslovom »Diktatura kranjske klobase«, v katerem med drugim preberemo:

Slovenci se na srečo hranimo s kranjskimi klobasami, vsaj tako se govori, in te dni so neki antinacionalni zanesenjaki pripravili celo nekakšen javni protest proti 'diktaturi kranjske klobase'. To se lepo sliši, kajti zdrava pamet prej namigne proti diktaturi bureka in čevapčičev. (Jež, 2004: 4)

Priseljenci in njihovi potomci so bili burekalizirani ne le zato, ker so dognali, da so tujci, Balkanci, južnjaki, skratka bureki, temveč tudi zato, ker je bilo mogoče – se pravi, da so jih prisili k temu, da jih je bilo mogoče – narediti tujce, Balkance, južnjake, bureke. Ko govorijo z burekom opredeljeni ljudje, torej priseljenci in njihovi potomci, v jeziku burekalizma, govorijo tako, kot to

ustreza z neburekom opredeljenim ljudem, Slovencem. Poglejmo le tri od najbolj gledanih »slovenskih«⁷ zabavnih nadaljevanj v samostojni Sloveniji: *Teater paradižnik*, *TV Dober dan* in *Naša mala klinika*.⁸ V vseh treh najdemo južnjake oziroma južnjakinje kot nižji sloj: kot čistilke (Fata v *TV Dober dan*)⁹ in vratarje (Veso v *Teater paradižniku* in Veso Lolar Ribar v *Naši mali kliniki*). In ti niso z delom, poslom, ki ga v tovrstnih nadaljevanjih opravljajo, stigmatizirani samo socialno, ampak so s svojim milo rečeno eksotičnim, čudnim, slaboumnim obnašanjem reprezentirani tudi kot kulturno inferiorni. Zakaj v burekaliziranih TV izdelkih nikoli ne najdemo južnjakov v resnih oblekah poslovnežev, belih haljah zdravnikov, sproščenih ali ekstravagantnih opravah umetnikov? Zakaj južnjaki nikoli ne govorijo umetelno, počnejo inteligentne in šik stvari, fascinirajo? Odgovor je preprost. Burekalizem je način mišljenja, ki je odmerjen po meri neburekov, je način mišljenja, ki v orbiti burekalizma deluje, je fora, ki v burekalistični družbi vedno vžge. In ne pozabimo, oplaja, črpa, sloni na nemoči samoreprezentiranja, samoartikuliranja, samoizjavljanja burekov. Ali z besedami Karla Marxa (1979: 563): »Ne morejo se zastopati, ampak morajo biti zastopani«.

⁷ Pridevnik »slovenski« je tu obtežen vsaj z dvema paroma navednic, saj je režiser dveh navedenih nadaljevanj Bosanec, priseljen v Slovenijo (Branko Djurić). Režiser *TV dober dan* je Vojko Anzeljc.

⁸ Nadaljevanka *Teater paradižnik* je bila prvič predvajana na prvem programu TV Slovenije od leta 1994 do leta 1997, *TV dober Dan* na Pop TV od leta 1999 do leta 2002 in *Naša mala klinika* na Pop TV od leta 2004 do leta 2007. Vse tri humoristične nadaljevanke so bile izredno popularne in so imele zelo visoko gledanost. Če se omejimo le na zadnjo: *Naša mala klinika* je v letih 2004, 2005 in 2006 prejela viktorja za najboljšo igrano TV oddajo, veljala je za najbolj gledano TV oddajo na slovenskih televizijah in hkrati tudi za eno najbolj gledanih tv oddaj pri nas. Najbolj gledane epizode si je ogledalo tudi do pol milijona ljudi.

⁹ Fotografija je s spletne strani http://www.cirovic-lucija.com/tv_dober_dan.htm (12. 3. 2008), na kateri si lahko ogledate še druge fotografije Fate s snemanja, nastopov in revij.

To pa nas pripelje k naslednji omejitvi. Naj poudarim, da nam je še vedno v neprecenljivo pomoč Saidov orientalizem (1996: 17). Nikakor ne smemo predpostavljati, da struktura burekalizma ni nič drugega kakor struktura laži oziroma mitov, ki bodo izpuhteli, ko bo resnica izrečena. Poskušati moramo razumeti prav to skupno moč burekaliziranega diskurza, njegov strah in spoštovanje zbujačo vzdržljivost. Burekalizem je veliko več kot zbirka potvarjanj in laži, ni le naduta slovenska fantazija o balkanskem, tujem, tujerodnem, temveč korpus teorije in prakse, ki je bil deležen tudi materialnih naložb. Primer materialne naložbe? »Razstava o čefurjih« v Slovenskem etnografskem muzeju, ki pa mislim, da je ostala le v svetu idej. Zato poiščimo drugo – ne bo težko: naslednji primer najdemo v besedilu za »razstavo o čefurjih«: preoblačenje »razrednih cvetk v čefurje.« Zaradi pogostih investicij je torej burekalizem kot sistem samoumevnosti, vednosti, označevanja, tipiziranja, postal splošno sprejeto sito, skozi katero se priseljenci in njihovi potomci filtrirajo v zavest Slovencev. Te investicije pa so pomnožile trditve, ki so iz burekalizma prehajale v splošno kulturo.

Burekalizem, še vedno teče Saidova (1996: 19) misel, torej vedno črpa strategijo iz prilagodljive superiornosti svojega položaja, ki postavlja z neburekom opredeljenega človeka

(Slovenca) v cel niz možnih razmerij z burekom, ne da bi kadarkoli izgubil svoj prednostni položaj. Pod dežnikom dominacije, hegemonije, superiornosti z neburekom opredeljenih ljudi nad z burekom opredeljenimi ljudi je zrasel kompleksen imaginativni korpus, primeren za bolj ali manj zabavne in metaforične potrebe popularne kulture, medijev, pogovornega jezika, publicistike, literature in še česa. Burekalizem torej ni, če spet pustimo govoriti Saidu (1996: 24), zgolj politična vsebina ali polje, ki bi se pasivno zrcalilo v kulturi, jeziku, prostoru. Prav tako tudi ni obsežna in razpršena zbirka besedil o bureku, južnjakih, priseljencih in ni odraz nekakšne zle slovenske zarote, ki bi si jo izmislili, da bi tiščali priseljence in njihove potomce, Južnjake, Balkance, čefurje, čapce k tlom. Bolj kot kaj drugega je distribucija nadrejenosti, dominance, geopolitične in politično-kulturne zavesti v popularno kulturo, pogovorni in drugi jezik, zabavnjaštvo, medije, literaturo, umetnost, oglaševanje in še kam.

Navedimo dva primera tovrstnega pojavljanja nadrejenosti v polju kulture. Verjetno enostavnejši, prosojnejši primer, ki ga lahko bremo tudi kot primer svojevrstnega slovenskega oglaševalskega multikulturalizma, je oglas za WC račko Anitra, z že omenjeno popularno medijsko ikono iz televizijske nadaljevanke *TV Dober dan*, čistilko Fato.¹⁰ Čistilka Fata, ki se v televizijski reklami slaboumno reži skozi manjkajoče zobe in pravi: »Ajd, grem jest pucat«, s kodirano delovno opravo z opanki, haljo in metlo, ponuja jasen primer stereotipiziranja. Podoba s stereotipiziranjem vsiljuje etnično in razredno (pa seveda tudi spolno) razvrščanje. Priseljenci oziroma priseljenke so torej tiste, ki opravljajo slabše plačana, manj zahtevna dela, povezana s človekovo najbolj umazano platjo. Takšno stereotipno reprezentiranje širi in utrjuje ideje o nadrejenosti Slovencev in ga zato lahko beremo kot oblastni instrument podrejanja.

Drug, bolj zamotan primer, se pretvarja za nedolžnejšega in ga lahko celo beremo kot

primer, ki se norčuje iz slovenske moške spolnosti (spolnostne nedejavnosti). Gre za pesem z naslovom »Lepi Dasa« oziroma »Lepi Dasa iz Vrbas«, prvenec avtorja z umetniškim imenom Lepi Dasa, prvič predstavljen leta 2006 na festivalu »Melodije morja in sonca«. Čeprav skladba, zapeta z (pre)bogatim »južnjaškim naglasom«, ni prišla v finale, je, kot preberemo v Wikipediji, »postala vseslovenska uspešnica« (Anon):

Nekoč na parkirišču očku počila je guma,
ko v kremplje ga dobila je čmolasa puma.
Po devetih mesecih sta skupaj začutila,
da bodočo zvezdo v Pampers sta povila.

In ko postal sem del estradne scene,
Tomaž in Zoki rekla sta, da nič ne bo iz mene.
Sam pa se požvižgam na vse parametre
in prisegam le na svoje centimetre.

Ko polko zaigram, zbudim podalpske moške,
in zazibam joške od obale do Koroške.
Nima veze al' su buckaste al' vitke,
važno je, da migajo vse slovenske ritke. (refren)

Za omladinke sem kot Titova štafeta
naprej preda me včasih tud' starejša teta.
Če punce so prevroče, ruknem viski
in tablete,
če vrsta je predolga tud' lepilo za tapete.

Med lačnimi dekleti že od nekdanj kroži fama,
pri Dasi vselej čaka jih gavrilović salama.
Če bila bi, beybe ti, stopalka od gasa,
vedela bi, kako je, ko pritiska Dasa.

[refren]

In čeprav sem, priznam, z Juga emigrant,
v resnici jaz sem čist' v redu fant.
In čeprav sem bil nekoč celo izbrisan,
poglejte me, kaj nisem kot iz pravljice narisani.

[refren] (Lepi Dasa)

A poskočni Lepi Dasa, ki je zazibal »joške od obale do Koroške«, ponuja tudi drugačno branje ali drugače rečeno, implicitno vsiljuje tudi drugačno podobo. Lepi Dasa s fiksacijo pomena, svojega bistva na raven spolnosti, natu-

ralizira bistvo priseljencev na raven primarne potrebe, torej biološkega. Kot je pokazal Frantz Fanon (2002) s študijo o (stereotipnih) reprezentacijah temnopoltih, zgoščevanje pomena okoli njihovih genitalij utrjuje bistvo temnopoltih na raven fizičnega. V nasprotju z reprezentacijami belcev, ki se večinoma vrtijo okoli uma.

Vedno znova pa se je pri burekalizmu treba vprašati, še teče Saidova (1996: 20) misel in beseda, ali je res pomembna splošna skupina idej, ki preglaši silno množico materiala – in ali je mogoče tajiti, da je prežeta z doktrinami o slovenski večvrednosti, z raznimi vrstami rasizma, nacionalizma in podobnim, z dogmatičnimi pogledi, da je burekalizem nekakšna idealna in nespremenljiva abstrakcija? – ali pa gre za dosti bolj raznovrstno delo, ki ga je sproduciralo ogromno avtorjev, ki jih je mogoče obravnavati kot posamezne avtorje, ki so se spotaknili, ušpičili, pozabavali s priseljenci in njihovimi potomci.

Mislim, da gre pri burekalizmu za oboje. Poganja ga tako neka dogmatična skupina idej kot kreativnost, izvirnost posameznih avtorjev. A nadalje mislim, da se med dogmatičnostjo in produktivnostjo vsaj na neki manifestni ravni kaže pomembna razlika, ki se odraža tudi v metodoloških omejitvah: namreč, ne moremo jih obravnavati s povsem istimi orodji. Burekalizem se tako izdaja za nekaj sproščene, produktivne, odprtega, na drugi strani pa pritajeno skriva svojo strogo, zaprto, ortodoksno naravo. Izdaja se za nekaj malenkostnega, a šele omejitve, ki jih nevidno postavlja, kažejo na njegovo moč. Moč, ki je ne gre podcenjevati. V prvi vrsti gre pri tem omejevanju za to, da burekalizem odreja, kot smo že nakazali, katere stvari naj bodo opažene, poudarjene, in katere naj bodo utišane, neopažene. Ta analiza molka pa je problematično, zmuzljivo, nikoli povsem prepričljivo in konsistentno opravilo. Težko je namreč reči, koliko dejavno je k nekemu partikularnemu molku prispeval burekalizem, če seveda sploh je kaj prispeval. Primer? V knjigi *Slovenija gre naprej*, verjetno osrednjem

knjižnem delu, nastalem v času »slovenske nogometne pravljice« (po evropskem prvenstvu leta 2000 v Belgiji in na Nizozemskem ter po kvalifikacijah slovenske ekipe na svetovno prvenstvo leta 2002 v Koreji in na Japonskem), je vloga priseljencev in njihovih potomcev skorajda povsem zamolčana. Na 130 straneh, na katerih so predstavljeni nogometaši takratne slovenske reprezentance, v bogastvu vse mogočih osebnih podatkov, podrobnosti, zanimivosti, ne najdemo skorajda ničesar, kar bi namigovalo na to, da so sanjsko »slovensko« nogometno reprezentanco sestavljali v veliki, večinski meri, potomci priseljencev. Le eno suhoparno omembo pri Senadu Tiganju, ki pa se zdi, da je dobila mesto v besedilu bolj zaradi razlage nogometaševega kulinaričnega okusa. Takole piše: »(...) od nacionalne kuhinje pa obožuje črnogorske specialitete. Moja starša prihajta iz Črne gore in vsako leto se vračam tja, kjer se pri babici najem njenih dobrot.« (Anon, 2001a: 111) Molk pa še bolj doni v ušesih ob naslednji označitvi Zinedina Zidana: »francoski nogometni čarovnik alžirske krvi« (Anon, 2001b: 27). Primer seveda odpira kup drugih vprašanj, ki se dotikajo tako »narave« knjižnega dela, (vele) dogodka, kot še česa. In ta vprašanja zahtevajo posebno in natančno obravnavo, za katero na tem mestu nimamo niti časa niti prostora. A vendarle lahko zastavimo vprašanje. Je mogoče pri tem molčanju o potomcih priseljencih imel prste vmes tudi burekalizem?

Ostanimo še malo na nogometnem igrišču. Burekalizem lahko obtožimo tudi za navidez nepomembno, minorno pravopisno popačenje. Kot je opozoril Peter Stankovič (2002), so priimki nogometašev iz priseljskih družin, kot po pravilu zapisani s trdim č. Iz praktičnega zornega kota je to mogoče razumljivo, ker črke *ć* ni v slovenski abecedi. Toda glede na to, da so imena drugih športnikov z zahoda, nastopajočih v Sloveniji, praviloma zapisana v originalu – torej (tudi) s črkami, ki jih ni v slovenski abecedi – je, kot nadalje opozarja Stankovič, na delu nekaj drugega.

¹¹ Skoraj nič nismo rekli o tem, kako te ugrize burekalizma občutijo potomci priseljencev. Mojca Medvešek je z raziskavo o stališčih do integracije pokazala, da je kar sedem desetih priseljencev prve in druge generacije menilo, da predsodki do njih v Sloveniji obstajajo. Tudi glede prikrivanja izvora so dobili precej presenetljive podatke. Tako štiri desetine anketirancev včasih ali pogosto ne povedo, od kod izvirajo, pet odstotkov jih je spremenilo priimek ali ime, 15 odstotkov jih o tem razmišlja, kar štiri desetine anketiranih pa poznajo nekoga, ki je to naredil (Utenkar, 2005: 2).

¹² Še oglasno sporočilo: najbolj vroče delo, ki vztraja na zamenjavi matrice »Burek? Nein, danke«, je – kot nam govori že naslov – *Večkulturna Slovenija. Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru* (Žitnik Serafin, 2008a), o tem pa se zadnje čase razpravlja tudi v mednarodni znanstveni periodiki (npr. Žitnik, 2008b).

Od žoge pa še za hip k jeziku, slovenskemu jeziku, temu verjetno osrednjemu elementu slovenskega nacionalizma, osrednjemu elementu izključevanja in konstituiranja drugega ter temu pogostemu orodju burekalizma. Navedimo le eno iz vrste burekalističnih izjav, ki kot element izključevanja uporabljajo (ne) znanje slovenskega jezika. Tokrat iz »visoke kulture«, iz Slovenskega narodnega gledališča, ljubljanske Drame. V »Smoletovem vrtu«, ki je – kot piše že v prvi povedi, v prvi vrstici kataloga – »ves prežet s ‚slovenstvom‘« (Ivanc, 2006: 7), priseljenec Nebojša na praznovanju za slavnostno pogrnjeno in pripravljeno mizo razlaga, kako je šel v hišo z napisom nad vhom »Mestna hranilnica« z namenom, da se »nahrani z mesom«:

Notri pa so bili vsi natakarji za šalterji kot v kakšni banki. Pa sem enega vprašao, kje lahko dobim odrezak. ‚A odrezek,‘ je rekel. ‚Odrezek, ja, svinjski,‘ sem odgovoril. Malo čudno me je pogledal in mi rekel: ‚Najprej morate izpolniti položnico, jo skupaj z denarjem oddati pri okencu, in tam dobite odrezek.‘ Od takrat vem, da odrezek ni zrezek. /.../ Potem pa sem šel kot ponavadi na železniško postajo na (...)

Le kam drugam, kot na »burek in na pravo turško kavo« (Hočevnar, 2005: 57).

Ugriz na ugriz ... bo burekalizem kdaj sit?

Slovenci z burekalizmom – s slovenskim orientalističnim diskurzom poudarjajo, konstruirajo, esencializirajo razlikovanje in proizvajajo samoumevnost. Priseljenci in njihovi potomci pa so objekt tega razlikovanja ter te samoumevnosti. Burekalizem je torej mesto posega moči v procese tipiziranja in označevanja, je diskurz, slog z voljo do moči, ki govori o Slovencih kot gospodarjih in priseljenicah kot podložnikih.¹¹

In zakaj pravzaprav Slovenci potrebujejo konstitucijo, Said bi rekel »produkcijo«, priseljencev in njihovih potomcev kot tistih *drugih*, zakaj so burekalizirani priseljenci in njihovi potomci verjetno najgloblja in najpogostejše nastopajoča slovenska podoba drugega, zakaj so ti socialni obrobneži tako simbolno osrednji? Zato, zelo grobo rečeno, ker želijo okrepiti »moč in identiteto [svoje] evropske [slovenske] kulture, ko se je postavila nasproti Orientu [Balkanu, Jugu, bureku] kot nekakšnemu surogatu ali celo podtalnemu sebstvu« (Said, 1996: 15).

Za konec, po tem surovem odgovoru, poskušajmo odgovoriti na vprašanje, zastavljeno v podnaslovu: bo burekalizem kdaj sit? Sit bo tedaj oziroma bureklizma več ne bo, ko bo matrica »Burek? Nein danke« zamenjana z drugo. Drugo? Recimo, »Evropa? Nein danke«. Ali še bolje, »Burek? Ja bitte!«.¹²

Literatura

- AHAMAD, A. (2007): Orientalizem in čas po njem: ambivalenca in lokacija. *Zbornik*
BIELEFELD, U. (1998): *Stranci: prijatelji ili neprijatelji*. Beograd, Biblioteka XX vek. Zemun, Čigoja Štampa.
FANON, F. (2000): The Negro and Psychopathology. *Identity: A Reader*. DU GAY, J. (ur.)
FOUCAULT, M. (1991): *Vednost – oblast – subjekt*. Ljubljana, Krt.
FOUCAULT, M. (2001): *Arheologija vednosti*. Ljubljana, Studia humanitatis.

- HALL, S. (2002): *The work of Representation. Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. HALL, S. (ur.). London itd, Sage, Milton Keynes, The Open University, 13–74.
- JEFFS, N. (ur.): *Postkolonialni študij*. Ljubljana, Krtina, str. 37–97.
- KUZMANIČ, T. (1999): *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Ljubljana, Open Society Institute-Slovenia.
- LACLAU, E. IN MOUFFE, C. (1987): *Hegemonija in socialistična strategija: k radikalni demokratični politiki*. Ljubljana, Partizanska knjiga.
- MARX, K. (1979): Osemnajsti brumaire Ludvika Bonaparta. *Izbrana dela v petih zvezkih. III zvezek*. Ljubljana, Cankarjeva založba, 445–574.
- MLEKUŽ, J. (2008): *Burek.si?! Koncepti / recepti*. Ljubljana, Studia humanitatis.
- PAJNIK, M. (ur.) (2002): *Xenophobia and post-socialism*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- PETKOVIČ, B. (ur.) (2000): *Mi o Romih: diskriminatorski diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana, Open Society Institute-Slovenia.
- SAID, E. W. (1996): *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana, ISH.
- SMITH, D. A. (2005): *Nacionalizem: teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana, Krtina.
- STANOKVIČ, P. (2002): *Nacionalistična prisvojitev nogometnega prepورا v Sloveniji*. <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/14/porocanje/> (11. 3. 2008).
- UTENKAR, G. (2005): *Nastavki zapiranja obstajajo*. Delo (25. 11. 2005, str. 2).
- VELIKONJA, M. (2002): »Dom in svet.« Kultura in študije naroda. *Cooltura – uvod v kulturne študije* (DEBELJAK, A., STANKOVIČ, P., TOMČ, G., VELIKONJA, M. (ur.). Ljubljana, Študentska založba, 283–298).
- VIDMAR, H. K. (2003): Žensko telo, globalno potrošništvo in slovenska tranzicija. *Teorija in praksa*, letn. 40 (5), 839–859.
- ŽITNIK SERAFIN, J. (2008a): *Večkulturna Slovenija. Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*. Ljubljana, Založba ZRC.
- ŽITNIK, J. (2008b): Statistical facts are human fates: Unequal citizens in Slovenia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (1), 77–94.

Uporabljeno gradivo

- ANON: Lepi dasa, http://sl.wikipedia.org/wiki/Lepi_dasa (12. 3. 2008).
- ANON (2001a): Senad Tiganj. Srce ga vleče domov. *Slovenija gre naprej*. SPLICHAL, J. (ur.). Ljubljana, Založba slon, Delo, Slovenske novice, 111–114.
- ANON (2001b): Nastja Čeh. Plavi angel. *Slovenija gre naprej*. SPLICHAL, J. (ur.). Ljubljana, Založba slon, Delo, Slovenske novice, 27–30.
- DUŠAK, M. (2007): *Vsak fejk čefur bo prej ali slej kaznovan!* <http://martindusak.blog.siol.net/2007/10/18/vsak-fejk-cefur-bo-prej-ali-slej-kaznovan/> (21. 8. 2008).
- HOČEVAR, M. (2006): *Smoletov vrt. Smoletov vrt: komedija v treh dejanjih*. HOČEVAR, M. (ur.). Ljubljana, Slovensko narodno gledališče Drama Ljubljana, 37–60.
- IVANC, J. (2006): Slovenija, od kod lepote tvoje ... *Smoletov vrt: komedija v treh dejanjih*. HOČEVAR, M. (ur.). Ljubljana, Slovensko narodno gledališče Drama Ljubljana, 7–10.
- JALIDI (2005): *Razstava o čefurjih*. http://www.cefurji.net/index.php?option=com_simpleboard&Itemid=104&func=view&catid=8&id=367 (21. 8. 2008).
- JEŽ, B. (2004): Diktatura kranjske klobase. *Delo, Sobotna priloga* (28. 2. 2004), str. 4.
- LAŽ, T. (2007). *Zakaj je moderno biti čefur*. <http://kogi.blog.siol.net/2007/10/16/zakaj-je-zdaj-moderno-biti-cefur/> (12. 3. 2008).
- LEILER, Ž. (2006): Sem in nisem. *Delo*, (21. 9. 2006), str. 14.
- Lepi Dasa. Lepi Dasa – Lepi Dasa, <http://www.lepidasa.si/index2.htm> (21. 8. 2008).
- PAŠIĆ, A. (2004): *Odlazak u Bosnu*. <http://bosnjaci.net/prilog.php?pid=16928> (12. 3. 2008).